

**Culture &
Creativity**

EU-Eastern Partnership Programme

AZƏRBAYCANDA FİLM SEKTORUNUN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİNƏ DAİR HESABAT

Zora Jaurova

Proqram Avropa İttifaqı
tərəfindən maliyyələşdirilir

NATIONAL
CENTRE FOR
CULTURE
POLAND

GOETHE
INSTITUT

O, Moldova Soros fondu, Polşa Milli Mədəniyyət Mərkəzi və Göte İnstitutu ilə tərəfdaşlıq şəraitində British Council-in başçılıq etdiyi konsorsium tərəfindən həyata keçirilir.

Hesabat Avropa İttifaqının Şərç Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının dəstəyi ilə tərtib olunur.

Sözügedən hesabatın məzmunu Avropa İttifaqının rəsmi nöqteyi-nəzərini əks etdirmir. Hesabatda əksini tapmış məlumatlara və fikirlərə görə məsuliyyət tamamilə müəllifin üzərinə düşür.

Hesabat 2017-ci ilin dekabrında dərc edilib.

MÜNDƏRİCAT

Mündəricat	3
1. GİRİŞ	4
2. QANUNVERİCİLİK VƏ STRATEGİYALAR	5
2.1. <i>Mədəniyyət haqqında Qanun (2012-ci il)</i>	5
2.2. <i>Kinematografiya haqqında Qanun (1998-ci il, yeni versiya hazırlanır)</i>	5
2.3. <i>Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı</i>	6
2.4. <i>Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında qanun (1996-cı il)</i>	7
3. FİLM SEKTORUNA QISA NƏZƏR	9
3.1. <i>Film istehsalının strukturu</i>	9
3.2. <i>Sektorun əsas iştirakçıları</i>	10
3.2.1. Azərbaycanfilm	10
3.2.2. Özəl kommersiya studiyaları	10
3.2.3. Müstəqil film prodüserləri	11
3.2.4. Televiziya bazarı	12
3.2.5. Sektordakı başqa təşkilatlar	12
3.3. <i>Kino sahəsində təhsil</i>	13
3.4. <i>Film İnfrastrukturunu və Yayım</i>	13
3.5. <i>Festivallar</i>	15
3.6. <i>Beynəlxalq kontekst</i>	15
3.7. <i>SWOT (GZİT) Təhlil</i>	16
4. TÖVSİYƏLƏR	19
4.1. <i>Ümumi şərtlərin yaradılması</i>	19
4.1.1. Uğurlu siyasətlər etibarlı məlumatlar əsasında tərtib olunur	19
4.1.2. Dövlət və özəl kinematografiya sektorları arasında tarazlığın yaradılması	19
4.1.3. Maliyyələşdirmə islahatı	20
4.1.4. İnfrastruktur	21
4.2. <i>Kinematografiya sahəsinin dəstəklənməsi</i>	22
4.2.1. Düzgün şəkildə təşkil olunmuş güclü və müstəqil kinematografiya sahəsinin yaranması	22
4.2.2. Təhsil – uzunmüddətli müvəffəqiyyətin açarıdır	22
4.2.3. Beynəlmilləşmə	23
4.2.4. Əsas diqqətin rəqəmsal inkişafa yönəldilməsi	24
5. Xülasə	26
Qeyd	27

1.GİRİŞ

Azərbaycan uzun tarixi olan kinematoqrafiyası ilə öyünə bilər. Bakıda fransız Aleksandr Mişonun çəkdiyi ilk film Lümyer qardaşlarının Parisdə "kinematoqrafiya"nın əsasını qoymasından cəmi üç il sonraya – 1898-ci ilə təsadüf edirdi. İlk filmlərin çəkilişi XX əsrin ilk onilliyində kino ilə əlaqədar başqa tədbirlərin də görülməsi ilə müşayiət olundu. Bu dövrdə artıq ölkədə kinematoqrafiya infrastrukturunu və səyyar kinoteatrlar inkişaf etirdi. Sovet dövründə "Azərbaycanfilm" Dövlət Kinostudiyası kinematoqrafiyanın dövlət səviyyəsində planlaşdırılmış inkişaf proqramı çərçivəsində yaradılmışdı. Lakin o, üzərində sətir ideoloji nəzarətin olmasına rəğmən, ölkədə peşəkar kinonun inkişafının bünövrəsini qoydu.

*"Sovet dövrünün sonlarına doğru ölkənin yeganə kinostudiyası olan "Azərbaycanfilm" Dövlət Kino və SSRİ Mərkəzi Televiziyanın sifarişi ilə ildə 7, ya 8 film buraxırdı. İl ərzində studiya eyni zamanda 20-25 sənədli film və 2-3 animasiya filmi çəkirdi. Studiyanın əsasının qoyulduğu ilk günlərdən başlayaraq ölkəmizdə təxminən 240 tammetrajlı film, 50-dən çox qısametrajlı film, 1200-dən çox sənədli film və təxminən 100 animasiya filmi istehsal edilib."*¹

Sənaye sahəsinin mərkəzləşdirilmiş strukturu yalnız filmlərin istehsalına deyil, onların yayımına, xarici filmlərin satın alınmasına, kinematoqrafiya infrastrukturunun saxlanmasına və kinonun bütün digər sənaye tsikllərinə toxunurdu. Bu səbəbdən də, SSRİ-nin süqut etməsindən sonra ölkənin digər sektorları kimi bu sənaye sahəsi də demokratiya və bazar iqtisadiyyatına keçidin günümüzə qədər davam etməkdə olan çətinlikləri ilə başa çıxmalı oldu. Çox çətin keçən ilk illərdə mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri prioritetdə olan sahələr deyildi, bu isə film istehsalının sürətlə azalmasına, kinematoqrafiya sənayesinin geri düşməsinə səbəb oldu.

Azərbaycanın kinematoqrafiya sektoru digər AI ölkələri ilə müqayisədə mərkəzləşmişdir. Bu isə sektorun bütün tsikllərinə – yaradıcılıq prosesinə, istehsal tsiklinə, filmlərin yayımı və satışına təsir edir. Siyasət və qanunvericilik səviyyəsində kinematoqrafiya anlayışı nadir hallarda yaradıcılıq sahəsi, daha dəqiq desək, bədii yaradıcılığı ticari və işgüzar aspektlərlə birləşdirən qarşılıqlı əlaqə sistemi kimi başa düşülür. Dövlətin vəzifəsi (Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən icra olunur) bədii özünüifadə azadlığı üçün əlverişli şəraitin yaradılmasından deyil, mədəniyyətin təşkili və formalaşdırılmasından ibarətdir.

Göründüyü kimi, cəmiyyətin dəyişməsi prosesi bir çox çətinliklərə yol açır – problem yalnız mədəniyyət və yaradıcılıq siyasətlərinin demokratik dövlətdə oynadığı rolla deyil, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin cəmiyyətin iqtisadi inkişafında oynadığı rolla əlaqədardır.

Mədəniyyət siyasətləri və iqtisadiyyat, yaradıcılıq və sənaye, xüsusilə də kinematoqrafiya sektorunda kiçik və orta müəssisələr üçün əlverişli şəraitin yaradılması və yaradıcılıq sahələrinin çiçəklənməsi arasındakı əlaqələr araşdırılmalı və hökumət səviyyəsində siyasətə çevrilməlidir.

¹ Gürcüstan, Ukrayna, Azərbaycan və Moldova regional təşkilatının mədəniyyət siyasəti haqqında məlumat rəsədxanası, www.observatory-guam.org/content.php?page=14

Hazırkı dəyişikliklər bütün dünyanın rəqəmsal cəmiyyətə doğru addımladığı dövrdə baş verir. Bu, cəmiyyətin həyatının bütün aspektlərinə təsir etsə də, kinematoqrafiya sənayesinə xüsusilə nüfuz edir. Film istehsalı texnologiyalarının və filmlərin yayımının tamamilə yeni təkamül səviyyəsinə çıxmasına səbəb olmuş vasitələrin azad şəkildə istifadə edilməsi audiovizual məzmunların yaradılması və istehlakında böyük dəyişikliklərə aparır. Bu o deməkdir ki, Azərbaycanın kinematoqrafiya sektorunun qarşısında kökündən dəyişmək kimi çox çətin bir vəzifə dayanır, lakin bu eyni zamanda bütün sektorun yenilənməsi və müasirləşməsi üçün zəmin yaradır.

2. QANUNVERİCİLİK VƏ STRATEGİYALAR

Azərbaycanda audiovizual sektora təsir edən əsas qanun normaları Mədəniyyət haqqında Qanun, Kinematoqrafiya haqqında Qanun və Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramıdır.

2.1. Mədəniyyət haqqında Qanun (2012-ci il)

Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında dövlət mədəniyyət siyasətinin məqsəd və prinsiplərini, mədəniyyət fəaliyyəti subyektlərinin hüquq və vəzifələrini, mədəniyyət sahəsində hüquqi, təşkilati, iqtisadi və sosial təminatları müəyyən edir, mədəni sərvətlərin yaradılması, toplanması, tədqiqi, təbliği və qorunması sahəsində yaranan münasibətləri tənzimləyir. Bu qanuna görə, hər kəs yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququna malikdir və hər kəs mədəniyyət və yaradıcılıq hüquqlarını və imkanlarını bərabər şərtlər əsasında həyata keçirməlidir. Qanun fərdlərin mədəniyyət sahəsində azadlığının müxtəlif məqamlarını (etnik, dini, beynəlxalq və s.) müəyyən edir.

Bu, mədəniyyət haqqında standart qanundur. Qanunun ümumi müddəaları mədəniyyətin demokratik cəmiyyətdəki yeri haqqındadır. Qanuna əsasən, dövlət mədəniyyət sektorunda mərkəzi mövqeyə malikdir, lakin qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq edir. Bu qanun bir çox sahələrdə elementar prinsipləri müəyyən edir, lakin maliyyə vəsaitlərinin bölgüsü, mədəniyyət infrastrukturunun idarə edilməsi və qüvvədə olan qanunvericiliyin əsas xüsusiyyəti hesab olunan digər məsələlər ilə əlaqədar siyasət alətlərini konkretləşdirmir. O, mədəniyyət siyasətlərinin müvafiq istiqamətlərini konkret müəssisələr və dövlət orqanları ilə əlaqələndirmir, bu səbəbdən qanunvericiliyin kim tərəfindən hansı qaydada həyata keçiriləcəyi məlum deyil.

Qanun "Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinə, suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, konstitusiyaya quruluşuna, iqtisadi, müdafiə, elmi-texniki potensialına və milli maraqlarına zərər vura biləcək təbliğatın aparılmasını" qadağan edir. Lakin bu terminlər Azərbaycan kinematoqraflarının bədii azadlığını qorumaq, kinematoqrafiya sənayesində müxtəlifliyə stimül vermək və yüksək keyfiyyətli kinematoqrafiyanın inkişafını dəstəkləmək üçün daha konkret şəkildə ifadə edilmir.

2.2. Kinematoqrafiya haqqında Qanun (1998-ci il, yeni versiya hazırlanır)

Kinematoqrafiya haqqında Qanun Azərbaycan hökuməti və Milli Məclisi tərəfindən 1998-2000-ci illərdə mədəniyyət sahəsində hüquqi vəziyyəti müasirləşdirmək məqsədilə qəbul edilib. Bu qanun kinematoqrafiyaya dövlət himayəsinin formalarını, kinematoqrafiya fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki və hüquqi şəxslərin hüquq

və vəzifələrini müəyyənləşdirir, incəsənətin spesifik növü olan kinematoqrafiyanın qorunması və inkişafı sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinə hüquqi təminat yaradır.

Kinematoqrafiyaya dövlət himayəsinin əsas formaları kinematoqrafiya sahəsində qanunvericiliyin yaradılması, kinematoqrafiyanın inkişafı üçün mürəkkəb bazanın təmin olunması, maliyyələşmə və kinematoqrafiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığa təminat verilməsi kimi müəyyən edilir. Eyni zamanda qanunda:

- > filmin "milli film" hesab edilməsi üçün hüquqi şərtlər müəyyən edilir;
- > kinematoqrafiya fəaliyyətinin təşkil edilməsi qaydaları (qeydiyyat, əqli mülkiyyət hüquqları, kinematoqrafiya fəaliyyətinin formaları) müəyyən edilir;
- > yaradıcılıq azadlığının qorunduğu elan edilir;
- > audiovizual sektorun (filmləri hazırlayan institutlar və dövlət assosiasiyaları da daxil olmaqla) yaradıcı işçilərinin hüquqları müəyyən edilir;
- > audiovizual irsin qorunması üçün təsis edilmiş təşkilatın (aşağıya baxın) – dövlət film fondunun səlahiyyəti müəyyən edilir.

Qanun maliyyələşdirmə mənbələri və maliyyə vəsaitlərinin bölgüsü, habelə, resursların idarə edilməsi baxımından lazımi spesifikaya malik deyil. Burada dövlət kinematoqrafiya müəssisələrinin özəlləşdirilməsi məsələsi öz əksini tapsa da, özəlləşdirmə haqqında başqa bir qanunvericiliyə istinad kimi verilir. Burada sektorun təşkil olunma qaydası, yaxud kinematoqrafiya sahəsində siyasətin həyata keçirilməsinə görə məsuliyyət daşıyan əsas müəssisələr və orqanlar haqqında ətraflı məlumat verilmir.

Keçən il hökumət bu qanunda düzəliş edilməsi məqsədilə qanunvericilik təşəbbüsü irəli sürüb. Kinematoqrafiya haqqında yeni qanunun (hazırlıq mərhələsindədir) qəbul edilməsində əsas məqsəd prodüser və kinematoqraflar üçün bazar şərtlərini yüngülləşdirmək və film istehsalının ƏDV və gömrük rüsumlarından müvəqqəti olaraq azad edilməsi ilə onların rəqabət qabiliyyətini dəstəkləməkdən ibarətdir. ƏDV-dən azadolmanın təfərrüatları hələ aydın olmasa da, hökumət sənaye sahəsində maliyyələşdirmənin həcmi artırmağa və bu sahədə çalışan insanların iş şərtlərini yaxşılaşdırmağa çalışır. Sıfır faiz dərəcəli gömrük rüsumu Azərbaycanın audiovizual sənayesinin texnoloji bazasının müasir standartlara cavab verməsi üçün yenilənməsi və müasir, xarici kino şirkətlərini Azərbaycanda çəkiliş etməyə cəlb etmək məqsədilə tətbiq edilir.

Qanuna əlavə ediləcək yeni müddələrin kinematoqrafiya sənayesinə daha çox özəl sərmayələr cəlb edəcəyi gözlənilir.

Kinematoqrafiya haqqında Qanunun yeni layihəsi Ədliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırılıb, Nazirlər Kabinetinə təqdim edilib, dövlət orqanlarından rəy alıb, daha sonra 2014-cü ilin sentyabrında Milli Məclisin Mədəniyyət komitəsində müzakirə edilib və 2015-ci ildə Milli Məclisə təqdim edilib. 2016-cı ilin aprel və noyabrında qanun layihəsi Mədəniyyət Komitəsində bir daha müzakirə edilib və tezliklə Milli Məclisin plenar iclasına təqdim ediləcək.

2.3. Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı

2007-ci ildə Azərbaycanın audiovizual sektorunun siyasətinin müasirləşdirilməsi və milli prioritetə çevrilməsi üçün Prezident Sərəncamı verildi. Daha sonra növbəti 10 il müddətində bu müasirləşdirmə prosesinin prioritetlərini müəyyən edən ümumi hərəkət planı (Prezidentin 4 avqust 2008-ci il tarixli 2961 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir) qəbul edildi.

Proqramın əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

- > müasir maddi-texniki bazanın yaradılması
- > yaradıcılıq və kinematoqrafiya baxımından ciddi dəyəərə malik filmlərin dəstəklənməsi
- > filmlərin yayımı və nümayişi infrastrukturlarının bərpa edilməsi
- > dövlət kinoteatr şəbəkəsinin müasirləşdirilməsi və saxlanması, o cümlədən digər kinoteatr məkanlarının özəlləşdirilməsi
- > film mütəxəssislərinin təhsil və təlim alması
- > filmlərin Azərbaycan dilinə dublyaj edilməsi
- > milli və digər filmlərin rəqəmsallaşdırılması
- > film irsinin bərpa edilməsi, saxlanması, araşdırılması və təbliğ edilməsi
- > milli filmlərin beynəlxalq arenada təbliğ edilməsi və xarici yayım şirkətləri ilə əlaqələrin yaradılması
- > beynəlxalq əməkdaşlıqların qurulması, o cümlədən müştərək istehsal

Bu proqram çərçivəsində yerli tele-istehsal sahəsini dəstəkləmək məqsədilə televiziya sənayesi üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilib, ən əsası da Azərbaycanın bütün telekanallarında xarici serialların yayımı qadağan edilib.

Proqramda konkret yol, vaxt planı və ya məsuliyyət bölgüsü göstərilməsə də, o, son illərdə dövlət səviyyəsində həyata keçirilən tədbirlərin əsasında durur. Kinematoqrafiya infrastrukturunun davamlı müasirləşdirilməsi ilə yanaşı, kinematoqrafiya sənayesinin beynəlmilləşdirilməsinə də sərmayə qoyulub. Dövlət studiyaları beynəlxalq film festivallarında iştirak etməyə başlayıb, Kann Film Festivalında milli pavilyon yaradılıb və Rusiya, Türkiyə, Belarus və digər ölkələrlə bəzi müştərək film layihələri həyata keçirilib.

Ən böyük sərmayələrdən biri əsasən film irsinin toplanması və saxlanması üçün arxiv kimi fəaliyyət göstərən Dövlət Film Fondunun yeni binasının inşa edilməsinə qoyulub. O, arxivləşdirmə və rəqəmsallaşdırma üçün müasir texniki avadanlıqların satın alınmasını nəzərdə tutmuşdur. Təşkilat regionun başqa arxivləri (Rusiya, Gürcüstan, Belarus, Litva və digər ölkələrdə) ilə də əməkdaşlıq edir. Son illər ərzində Rusiyanın Televiziya və Radio Fondu ilə birlikdə çoxsaylı filmlər bərpa edilib və rəqəmsal formata çevrilib. Bütün yeni milli filmlər rəqəmsal formata salınıb və Dövlət Film Fonduna göndərilib.

2.4. Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında qanun (1996-cı il)

Bu qanun müəlliflik hüquqlarının beynəlxalq standartlara uyğun olaraq qorunmasının əsas prinsiplərini müəyyən edir və audiovizual layihələri də əhatə edir. O, müəlliflik hüququnun şəxsi hüquq kimi nəzərdən keçirildiyi kontinental konsepsiyasına əsaslanır (müəlliflik hüququnun kommertiya tərəfinin vurğulandığı anqlo-sakson yanaşmasına yox). Burada "müəllif" sözü çox geniş mənaya malikdir və müəlliflik hüququnun qorunması üçün çox sayda tədbirlər sadalanır. Audiovizual sahədə müəlliflik

rejissorlar, ssenaristlər və bəstəkarlarla məhdudlaşmır, operatorlar və dizaynerləri də əhatə edir.

Qanunda əlaqəli hüquqlar (ifaçılar, fonogram istehsalçıları və yayım təşkilatların hüquqları) da müəyyən edilir. Hüquqların irsən alınması müəllifin vəfatından sonra 50 il müddətində mümkündür. Maliyyə şərtlərinin əksəriyyəti hüquq sahibi və əqli mülkiyyət hüququnun istifadəçiləri arasında danışıqların aparılmasına əsaslanır.

Bundan başqa, Azərbaycanın audiovizual sənayesinə Nazirlər Kabinetinin "Filmlərin yayımı və nümayişi Qaydaları" haqqında qərarı (06.07.2006 tarixli 165 nömrəli) və "Dövlət sifarişi ilə istehsal edilən kinofilmlərin yaradıcılarına ödənilən müəllif qonoralarının və sair ödənilən haqların miqdarı və verilməsi Qaydaları" haqqında qərarı (11.05.2004 tarixli 65 sayılı və qərar və 10 sayılı Əlavə) da müəyyən təsirə malikdir.

3. FİLM SEKTORUNA QISA NƏZƏR

3.1. Film istehsalının strukturu

Azərbaycanda dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən (və dövlət mülkiyyətində olan) kinostudiyalar kinematoqrafiya sektorunda aparıcı rol oynayır. Dövlət bir qayda olaraq Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən təmsil edilir. Nazirlik filmləri dövlətin altı kinostudiyası vasitəsilə çəkir (bədi filmlər "Azərbaycanfilm", sənədli filmlər "Salmamə" və "Yaddaş", animasiya filmləri "Azanfilm", debütlər "Debüt", satirik və qısametrajlı filmlər isə "Mozalan" studiyasında). Son bir neçə il ərzində film istehsalı üçün illik büdcə təqribən 6 milyon manat (təqribən 3,2 milyon avro) təşkil etmişdir, bu məbləğin yarısından çoxu "Azərbaycanfilm" kinostudiyasına verilmişdir. Dövlət büdcəsinə yaxın keçmişdə məhdudiyət qoyulması bu məbləğin 2017-ci ildə xeyli azaldılmasına səbəb olub (1 milyon manat).

Filmin çəkilişi prosesi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin hər il təşkil etdiyi ssenari müsabiqələrinə əsaslanır. Nazirlik nümayəndəsinin sözlərinə görə, filmin istehsalı üçün plan "dövlətin maraqlarına, eləcə də milli mənəvi dəyərlərə uyğun olaraq, sosial, siyasi və mədəni prioritetlər əsasında, o cümlədən bədii keyfiyyətlər, orijinal yaradıcı konsepsiyalar və aktuallığın nəzərə alınması ilə hazırlanır". Bu proses xüsusilə şəffaflıq və dəqiq meyarların və şərtlərin müəyyən edilməsi baxımından təkmilləşdirilməlidir.

Ssenarilərin seçilməsi "Azərbaycanfilm" kinostudiyası yanında Məsləhət Şurası tərəfindən təşkil edilir. Şura seçilmiş müraciətləri Nazirliyə təqdim edir. Bu Şura eyni zamanda növbəti il üçün dövlət sifarişi ilə çəkilən filmlər üçün təklifləri və filmlərin istehsal planını hazırlayır, eləcə də gələcəkdə istifadə edilməsi üçün ssenarilərin saxlanması təmin edir.

Ssenarilər əsasən "Azərbaycanfilm" kinostudiyası tərəfindən hazırlanır (rejissor işçi heyətin seçilməsinə və ya büdcəyə nəzarət etmir). Müstəqil studiyalar layihənin xərclərinin minimum 30%-ni qarşılaya bilsələr, qalan 70%-nin Nazirlik tərəfindən maliyyələşdirilməsi ilə onlarla da müqavilə bağlana bilər.

Hazırda Azərbaycanın kinematoqrafiya sənayesi ilə bağlı hərtərəfli statistika bazası mövcud deyil (məsələn, sektorda çalışan adamların sayı, sektordakı şirkətlərin sayı, bazarda pay, istehsal edilən filmlərin sayı və s.). Əldə olan məlumatların daha keyfiyyətli olması sübutlar əsasında siyasətin hazırlanmasına töhfəsini verə bilər.

Sektorun strukturu aşağıdakılardan ibarətdir:

- > Altı dövlət kinostudiyası (ən böyüyü "Azərbaycanfilm"dir) – dövlət tərəfindən birbaşa maliyyələşdirilir, dövlətin kinematoqrafiya üçün maliyyələşməsinin əsas hissəsini istifadə edir
- > Təqribən 28 özəl studiya – özəl resurslar, fondlar, digər iqtisadi tədbirlərlə maliyyələşdirilir; onlar bəzən dövlət maliyyələşdirməsindən faydalana bilər
- > Müstəqil prodüserlər – frilans fəaliyyət göstərirlər, əsasən özəl maliyyələşdirmədən istifadə edirlər
- > Əsasən onlayn yayım üçün həvəskar film istehsalı

3.2. Sektorun əsas iştirakçıları

3.2.1. Azərbaycanfilm

"Azərbaycanfilm" kinostudiyası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə birbaşa əlaqədar olan maliyyələşdirmə baxımından Azərbaycanın ən böyük dövlət studiyasıdır.

Studiya 90 ildən çoxdur ki, fəaliyyət göstərir. O, Bakıda böyük, qədim kompleksdə yerləşir. Studiyanın avadanlığının yenilənməyə və davamlı sərmayə qoyuluşuna ehtiyacı var. Hökumətin fiziki və texnoloji infrastrukturunu fransız investorunun yardımı ilə yeniləmək planı var, lakin bu plan başlanğıc mərhələsindədir. Studiyanın təxminən 70 işçisi var və film istehsalı zamanı əlavə işçilərlə müqavilə bağlanılır. Bəzi vəzifələr üçün peşəkarları tapmaq çətin olduğundan "Azərbaycanfilm" bəzən xaricdən (misal üçün, İran) olan peşəkarları işə götürür. Kinostudiya texnologiya və xidmətləri özəl şirkətlərdən də icarəyə götürür.

"Azərbaycanfilm" kinostudiyasının dövlət maliyyələşdirilməsi ilə çəkilmiş filmlər üçün istehsal krediti var. Çəkilmiş filmlər üzrə bütün hüquqları studiya özü idarə edir. Filmlərin yayımı "Azərbaycanfilm"-in özü, ya da özəl şirkətlər tərəfindən həyata keçirilir. Son zamanlar beynəlxalq əməkdaşlıqlara böyük diqqət göstərilir. Birgə kino istehsalı haqqında Avropa Konvensiyasının imzalanmasından sonra bəzi filmlər xarici film şirkətləri ilə tərəfdaşlıq şərtlərində istehsal edilib – Rusiya ilə "Qırmızı bağ", Türkiyə ilə "Mahmud və Məryəm", Belarusla "Yarımqıç xatirələr", Fransa, İspaniya, Almaniya və Rusiya ilə bir neçə sənədli film, o cümlədən "Hüseyn Xan Naxçıvanski" sənədli filmi, Almaniya ilə "Sarılar – Qarabağ atının izi ilə" filmi, italyan kino şirkəti ilə "Torre" animasiya filmi.

Azərbaycan kinematoqrafiya sənayesinin beynəlmilləşdirilməsi potensialı hələ də açılmayıb və bu məsələyə daha çox diqqət yetirilməsi və ön plana çıxarılması tələb olunur. "Azərbaycanfilm" istehsalı olan filmlərin çoxu yerli bazar üçün nəzərdə tutulub (bəziləri məhdud teatr buraxılışıdır). Bir neçə film xarici TV kanallarına satılıb və xaricdə yaşayan azərbaycanlılar üçün bəzi filmlərin məhdud DVD buraxılışı hazırlanıb. "Azərbaycanfilm" yaxın keçmişdə gənc kinematoqraflar üçün təhsil və təlim tədbirləri də təşkil edib.

3.2.2. Özəl kommersiya studiyaları

Özəl investorlar əsasən kommersiya filmlərinin istehsalına sərmayə qoyur. Bunlara geniş kütlələr üçün nəzərdə tutulmuş komediya şouları, kommersiya və reklam videoları daxildir. Bununla belə, bir çox özəl film studiyaları film istehsalı üçün "Azərbaycanfilm"-lə əməkdaşlıq edir. Bu şablona daxil olmayan studiyalardan biri "Bakı Media Mərkəzi"dir. Bu, kommersiya filmləri, promo-videolar, sənədli və qısametrajlı filmlər istehsal edən böyük film studiyasıdır. Studiya özəl fond tərəfindən üç il bundan əvvəl təsis edilib. Özəl investorların sayəsində studiyanın beynəlxalq standartlara cavab verən çəkiliş avadanlıqları var. Azərbaycanda yüksək səviyyəli çəkiliş avadanlıqlarının az olması ilə əlaqədar "Bakı Media Mərkəzi" avadanlıqlarını dövlət film studiyalarına (Azərbaycanfilm) icarəyə verir.

Başqa bir nümunə 1994-cü ildə təsis edilmiş və kifayət qədər böyük istehsal şirkətinə çevrilmiş "Nərimanfilm" kinostudiyasıdır. Studiya layihələrini (bədi, sənədli və

kommersiya filmləri) əsasən kommersiya bazarı üçün istehsal edir, lakin xarici istehsal şirkətlərinə də film istehsalı ilə bağlı xidmətlər göstərir (tam lojistika və istehsal paketi). Bununla əlaqədar olaraq, onlar çox vaxt gələcəkdə Film Komissiyası (hazırda bu komissiyanın yaradılması haqqında müzakirələr aparılır) tərəfindən təmin ediləcək xidmətləri təqdim edirlər. Studiya özünün "sorğu əsasında videoçəkiliş" (VOD) xidmətlərini və onlayn film platformasını (www.azcinemaonline.com) təşkil edib. Bu, post-Sovet ölkələri arasında ilk belə təşəbbüsdür.

3.2.3. Müstəqil film prodüserləri

Son illərdə Azərbaycanda fəal şəkildə Avropada mövcud olan kinematoqrafiya sahəsi ilə ayaqlaşmağa çalışan, Avropa və dünyanın arthaus səhnəsində rəqabətə davam gətirə biləcək filmlər istehsal edən müstəqil prodüser və rejissorların meydana gəlməsi müşahidə olunur. Tamaşaçıların arthaus filmlərinə olan tələbatının artması, eləcə də Avropaya və dünyanın digər hissələrinə qapıların açılması onlara dünya kinematoqrafiyasının bir hissəsi olmaq imkanı verir.

Buna baxmayaraq, kinematoqrafiya sahəsi üzrə dövlət maliyyələşdirməsi zamanı bu potensialdan hələ də istifadə olunmur, daha mütərəqqi layihələrin həyata keçirilməsinə şərait yaradılmır və ya çoxsaylı film layihələrinin reallaşdırılmasına, o cümlədən, daha cəsur, qıcıqlandırıcı və universal xarakterli ssenarilərin hazırlanmasına imkan verilmir. Azərbaycan kinematoqrafiya sektorunda müxtəlifliyin dəstəklənməsinə, yerli film istehsalına beynəlxalq miqyasda marağın artırılmasına, eləcə də beynəlxalq əməkdaşlığın stimullaşdırılmasına nəzərəcarpacaq dərəcədə ehtiyac var.

Müstəqil kinematoqraflar hələ ssenari müsabiqələrində və onlarla əlaqədar maliyyələşdirmə proseslərində müvəffəqiyyət qazanmalı olduğu üçün onlar adətən başqa iqtisadi fəaliyyətlər nəticəsində əldə edilən maliyyə vəsaitlərindən və öz resurslarından istifadə edir. Bu kinematoqrafların əsas məqsədi işlərinin beynəlxalq səviyyədə tanınmasıdır və onlar bunu Azərbaycanda kinematoqrafiya sənayesinin təkmilləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsi üçün yeganə yol hesab edir. Buna görə də, Avropada əlaqələr, beynəlxalq proqramlarda (Eurimages kimi) iştirak etmək, eləcə də festivallarda olmaq həyati əhəmiyyət kəsb edir.

Son bir neçə ildə istehsal edilmiş sadəcə bir neçə film xaricdə nümayiş olunub. Ən böyük beynəlxalq nailiyyət 2014-cü ildə Sergey Pikalovun "Sonuncu" adlı qısa filminin (Azərbaycan-Rusiya istehsalı) Kann festivalının qısa film müsabiqəsi üçün seçilməsi və eyni ildə "Rejissor həftəliyi" bölməsində Elmar İmanovun (Almaniyada yaşayan azərbaycanlı rejissor) "Torn" adlı qısa filminin premyerasının keçirilməsi olub. Bədii keyfiyyət baxımından ötən illərin ən maraqlı və beynəlxalq səviyyədə bəyənilən filmlərindən biri Elvin Adıgözəl və Rüşət Həsənovun 2013-cü ildə Lokarno Beynəlxalq Film Festivalının (IFF) əsas müsabiqəsi üçün seçilmiş "Buqələmun" filmidir.

3.2.4. Televiziya bazarı

Azərbaycanda qeydiyyatdan keçmiş 47 televiziya kanalı var ². Onların dördü beynəlxalq səviyyədə yayımlanan dövlət kanalıdır. 43 özəl televiziya kanalı 12 milli və 31 regional televiziya kanalına ayrılır. Azərbaycan Respublikasının Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin məlumatına əsasən 2014-cü ildə televiziyanın yayılma dərəcəsi 99% olub. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin araşdırmasına görə 2013-cü ildə Azərbaycanda kabel televiziyanın yayılma dərəcəsi ümumilikdə ev təsərrüfatının 28.1%-ini təşkil edib. Kabel televiziyanın abonentlərinin, demək olar ki, 39 faizi böyük şəhərlərdə cəmlənib. Kabel televiziyanın yayılma dərəcəsi 2013-cü ildə Bakıda 59.1% təşkil edib.

Televiziya kanalları klassik televiziya proqramları (serialar, sənədli filmlər, xəbər proqramları, əyləncə proqramları, reklamlar və s.) istehsal etməyə davam edir və prinsip etibarlı ilə film istehsalı ilə məşğul olmur. Film istehsalı sahəsində dövlətə məxsus studiya sistemi tətbiq edildiyindən, bir çox başqa Avropa ölkələrindən fərqli olaraq dövlət televiziyanı başqa prodüserlərlə film istehsal etmir. Televiziya infrastrukturunu həmçinin təhsil prosesində də mühüm rol oynayır və film mütəxəssisləri üçün əmək bazarı yaradır.

3.2.5. Sektordakı başqa təşkilatlar

Kinematografiyanın müxtəlif altsektorları üçün bir sıra nümayəndə orqanları var. Azərbaycan Respublikasının Kinematograflar İttifaqı ənənəvi peşəkar birlik olaraq (bütün keçmiş Sovet ölkələrində olduğu kimi) 1963-cü ildən fəaliyyət göstərməkdədir. Təşkilat müstəqillik əldə edildikdən sonra da fəaliyyətini davam etdirib. O, 1996-cı ildən Bakı Beynəlxalq "Şərq-Qərb" Film Festivalını və başqa film tədbirlərini təşkil etməyə başlayıb. Azərbaycan Respublikasının Kinematograflar İttifaqının alternativini keçmiş təşkilatın bir çox üzvünün birləşdirilməsi ilə 2012-ci ildə yaradılıb. Onun məqsədi Azərbaycan filmlərini beynəlxalq arenada təqdim etmək, milli filmlər çəkmək, beynəlxalq simpozium və konfranslar təşkil etmək və kino infrastrukturunu formalaşdırmaqdan ibarətdir. Birlik Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə güclü əlaqələrə malikdir.

Bundan əlavə, 1999-cu ildən audiovizual sahədə müəllif hüquqları üçün kollektiv idarəetmə təşkilatı olan Kinorejissorlar Gildiyası da təşkil edilib. Mövcud məlumata əsasən təxminən 200 nəfərdən çox üzvü olan gildiyada müqavilə əsasında müəlliflər, təyinatlar və prodüserlər tərəfindən 5000-dən artıq əsərə (film, sənədli film və animasiyalar) nəzarət edilir. Gildiya Audiovizual Müəlliflərin Beynəlxalq Assosiasiyası (AIDAA) və Avropa Kinorejissorları Federasiyasının (FERA) üzvüdür.

Bu hesabatın müəllifi sektordakı başqa təşkilatlar haqqında kifayət qədər informasiya toplaya bilməyib. Azərbaycan Peşəkar Kinoaktyorlar Gildiyası, Azərbaycan Gənc Kinematograflar Assosiasiyası və Prodüserlər Gildiyası (18 şirkəti əhatə edir və 2012-ci ildə yaradılıb) kimi təşkilatların da adı qeyd edilir.

Azərbaycan Film Komissiyası "Azərbaycanda filmlərin istehsalı və marketinqi sahəsində SSRİ iqtisadiyyatının dağılması ilə yaranmış boşluqları doldurmaq" üçün mövcud olduğunu bildirir. O, Azərbaycanda film çəkmək istəyən xarici investidlərə, rejissorlara və prodüserlərə və ya Azərbaycan filmlərini almaq istəyən distributorlara

² https://en.wikipedia.org/wiki/Television_channel

xidmətlər təklif edir.. Komissiyanın internet sahifəsində ³ olan informasiya yenilənməlidir və idarə hazırda bağlıdır. Ancaq yaxın gələcəkdə bu sahədə təmin edilən effektiv xidmətlərin yenidən təşkil edilməsi istiqamətində cəhdlər göstərilməkdədir. Aİ-Şərq Tərəfdaşlığının Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramı Azərbaycanda fəaliyyət göstərən Film Komissiyasının yaradılması ilə əlaqədar konseptual sənədin hazırlanmasını dəstəkləyib, araşdırmanın nəticələrinin 2017-ci ilin oktyabr ayında dərc edilməsi planlaşdırılır.

3.3. Kino sahəsində təhsil

Müstəqilliyin əldə edilməsindən əvvəl Azərbaycanın kinematoqrafiya sahəsində fəaliyyət göstərən mütəxəssislərin bir çoxu (əsasən rejissorlar və ssenari müəllifləri) dünyanın ən məşhur kino məktəblərindən biri hesab olunan Moskva Dövlət Kinematoqrafiya İnstitutunda təhsil alırdı. Bu vəziyyət artıq dəyişib və bu günlərdə çox az mütəxəssis xaricdə təhsil alır.

Kinematoqrafiya sahəsində universitet təhsili təmin edən yeganə təhsil müəssisəsi Bakıda yerləşən, Kino və Televiziya Kafedrası olan Azərbaycan Mədəniyyət və İncəsənət Universitetidir. Bu ali məktəb rejissorlar, operatorlar, ssenari müəllifləri, redaktorlar və tənqidçilər üçün bakalavr və magistr təhsili təmin edir. Xüsusən, film istehsalının sənaye sahəsi üçün tələbələr hazırlamaq məqsədilə istehsalat və biznes təlimi sahələri üçün təhsil planı hazırlamağa ehtiyac var və kino sənayesinin beynəlxalq aspektini gücləndirmək üçün beynəlxalq mübadilə proqramları dəstəklənə bilər. Məktəbə eyni zamanda köhnəlmiş texniki təchizat və avadanlıqlarını yeniləmək üçün iri məbləğli və uzunmüddətli investisiya lazımdır. Hazırda tələbələr "Azərbaycanfilm"-in avadanlıqlarından istifadə edir, yaxud da dövlət və özəl televiziya studiyalarında istehsalat təcrübəsi keçir.

Kinematoqrafiya sənayesi üzrə texniki mütəxəssislər Bakı şəhərindəki peşə məktəblərində təhsil alır, sözügedən məktəblər avadanlıqlar və müasir texnologiyalar baxımından məhdud texnoloji potensiala malikdir.

3.4. Film İnfrastrukturunu və Yayım

Son onilliklər ərzində film infrastrukturunu fəaliyyət modellərinin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi ilə nəticələnən rəqəmsal dəyişikliklər səbəbindən sürətli dəyişikliyə məruz qalıb. Postsovet məkanında bu proses filmlərin yayımında, habelə, mədəniyyət infrastrukturunun böyüklük, əhəmiyyət və idarəetmə baxımından qiymətləndirilməsində bazar iqtisadiyyatına keçid dövrü ilə üst-üstə düşüb.

1990-cı ildə Azərbaycanda 2164 peşəkar film proyektoru var idi (kinoteatrlarda bərkidilmiş proyektorlar və mobil qurğular). Hazırda bütün ölkə ərazisində çoxu paytaxt şəhərdə olmaqla 10 kinoteatr mövcuddur. Kənd yerində hələ də fəaliyyət göstərən bir neçə yerli obyektlər tərəfindən bəzi filmlər çəkilsə də, onların çoxu icma tədbirləri formasında olur.

Kinoteatrların sayı (ilin sonunda)	2005	2010	2013	2014
Kinoteatrların ümumi sayı	21	9	10	7

³ www.afc.az

<i>O cümlədən:</i>				
<i>Dövlət</i>	20	8	7	5
<i>Qeyri-dövlət</i>	1	1	3	2
Yerlərin ümumi sayı	11 896	3 378	5 312	3 691
<i>O cümlədən:</i>				
<i>Dövlət</i>	11 529	3 032	2 928	1 807
<i>Qeyri-dövlət</i>	367	346	2 384	1 884
Ziyarətçilərin ümumi sayı	115 400	83 400	183 900	235 800
<i>O cümlədən:</i>				
<i>Dövlət</i>	79 00	20 900	105 500	154 700
<i>Qeyri-dövlət</i>	36 300	62 500	78 400	81 100
Hər 1000 nəfər arasında kinoya gedənlərin sayı	14	9	20	25

Mənbə: Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, 2015-ci il; Dövlət Statistika Komitəsi, 2015-ci il.

Cədvəl: Avropada Mədəni Siyasətlər və Tendensiyalar Toplusunda Azərbaycanın Ölkə Profili, Avropa Şurası.

Dövlət kinoteatrları

Film infrastrukturunun bir hissəsi dövlət mülkiyyətidir. Bu cür kinoteatrlar Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin nəzarəti altında fəaliyyət göstərən dövlət müəssisələridir. Standart kommersiona xarakterli kinoteatr fəaliyyəti onların fəaliyyətlərinin sadəcə bir hissəsini təşkil edir, onlar eyni zamanda festivallar, iclaslar, konfranslar və s. kimi başqa tədbirlər də təşkil edir. Ən böyük dövlət kinoteatrı Nizami kinoteatridir. Bu kinoteatr kompleksi 75 il əvvəl yaradılıb və dövlət tərəfindən maliyyələşdirilmiş böyük yenidənqurma layihəsindən sonra 2011-ci ildə yenidən açılıb. Kinoteatrda 500 yer və dünyanın ən böyük ekranı var. Nümayiş proqramı, demək olar ki, 50 faiz yerli filmlərdən, Türkiyə istehsalı olan filmlərdən, eləcə də rus və ya türk dilində səsləndirilmiş Hollivud filmlərindən ibarətdir. Bütün xarici dilli filmlər qanunvericiliyə uyğun olaraq Azərbaycan dilində alt-yazılarla nümayiş etdirilməlidir. Biletlərin qiyməti 2.50 dollardan (gündüz) 5.00 dollara (axşam) qədər olur.

Özəl kinoteatrlar

Özəl kinoteatrlar yeni yaradılmış obyektlər, adətən ticarət mərkəzlərində və ya ticarət zonalarında olan çoxzallı kinoteatrlardır. Sahibi yerli investorlar olan bu kinoteatrlar müasir texnologiyalara və film infrastrukturuna malik olan tam rəqəmsal kinoteatrlardır. Ən böyük film şirkəti ilk çoxzallı kinoteatrı 2009-cu ildə açmış "Park Cinema" şirkətidir. Hazırda şirkət biri Bakıdan kənarında yerləşən açıq hava kinoteatrı olmaqla beş çoxzallı kinoteatr işlədir. Onların nümayiş proqramlarının əsas hissəsini ABŞ-ın böyük studiyalarının istehsal etdiyi filmlər (rus dilində səsləndirilmiş və Azərbaycan dilində alt-yazılarla təmin edilmiş) və türk filmləri (əsasən komediyalar) təşkil edir. Onlar ildə üç-dörd tammetrajlı və 10 qısametrajlı yerli film təqdim edir. Biletlərin qiymət intervalı 2-8 ABŞ dolları olduğundan kinoteatra getmək Azərbaycanda təmin edilə bilən və populyar məşğuliyyət hesab edilə bilər. Kinoteatrın mənfəət payı biletin qiymətinin 50 faizinə bərabərdir.

Filmlərin yayımı

Azərbaycanda filmlərin yayımı əsasən Rusiyadan idarə edilir. Yerli distributorların olması kommersiona baxımından faydalı olmadığından böyük Hollivud şirkətlərinin bütün regionu əhatə edən nümayəndələri var. Rus şirkətləri Avropa istehsalı olan

filmlərin yayımı ilə də məşğul olur. Türk filmləri əsasən regionda fəaliyyət göstərən və filmlərlə əlaqədar çoxsaylı hüquqlara sahib olan televiziya şirkətləri tərəfindən paylanır. Az sayda yerli distributor mövcuddur. Onların əksəriyyəti isə böyük xarici distributorların altdistributorlarıdır. Yerli filmlər ya birbaşa istehsalçı şirkətlər tərəfindən paylanır, yaxud da heç bir kinoteatrda yayımlanmır.

Filmlərin kinoteatrlarda yayımı ilə əlaqədar əsas problem dil məsələsidir. Bir neçə il əvvəl Azərbaycan Hökuməti tərəfindən qəbul edilmiş qanunvericiliyə görə bütün xarici filmlər Azərbaycan dilində alt-yazılarla təmin edilməlidir. Bu məcburiyyət filmlərin yayımı ilə əlaqədar vəziyyətə öz təsirini göstərmiş, belə ki, alt-yazıların təmin edilməsi ilə əlaqədar xərclər kommersion baxımından daha az effektiv olan, arthaus və ya Avropa istehsalı olan filmlərin yayımına təsir edir.

Orta dərəcədə uğurlu olan bir Hollivud filmi təxminən 10000 tamaşaçı cəlb edir və indiyə qədərki ən uğurlu ABŞ filmi ("Sürətli və Qəzəbli 7") 50000 tamaşaçı cəlb edib. Dram janrında olan türk filmləri 75000-ə qədər tamaşaçı cəlb edə bilər. Uğurlu Azərbaycan filmi istehsal edildiyi halda kinoteatrlara 150000-ə qədər tamaşaçı cəlb edə bilər, ancaq bu cür filmlər adətən özəl şirkətlər və investorlar tərəfindən istehsal edilən televiziya seriallarının populyar aktyor heyəti ilə çəkilən kommersion xarakterli komediya filmləri olur.

Kinoteatrlara gələn orta tamaşaçı sayı stabildir və hazırkı yayım sxemindən istifadə edildiyi halda böyük artım müşahidə edilə bilər. Auditoriya üçün həlledici element filmin dilidir. Odur ki, filmin səsləndirilməsi və alt-yazılarla təmin olunması yalnız tamaşaçıların sayının artırılması üçün deyil, eyni zamanda yeni auditoriyaların yaradılması üçün effektiv üsuldur. Yeni auditoriyaların yaradılması yerli film istehsalına da təkan verə bilər.

3.5. Festivallar

Azərbaycanda təşkil edilmiş ilk beynəlxalq film festivalı 1991-ci ildə keçirilmiş Bakı Beynəlxalq "Şərq-Qərb" Festivalı olub. Festivalın məqsədi beynəlxalq festival səhnəsinin tərkib hissəsinə çevrilmək və Azərbaycanı dünya kinematografiyası xəritəsinə Avropa və Asiya arasındakı film körpüsü kimi daxil etməkdən ibarət idi. O, dövlətin güclü dəstəyi ilə Kinematograflar İttifaqı tərəfindən təşkil edilib. Festival axırıncısı 2009-cu ildə olmaqla 11 ildir ki, keçirilməkdədir.

Bakı Beynəlxalq Audiovizual Festivalı Azərbaycan Kinorejissorlar Gildiyasının təşəbbüsü ilə keçirilib və təşəbbüsün məqsədi mütərəqqi kinematografiya üçün yeni beynəlxalq tədbirin təşkil edilməsi idi. Sonuncu festival 2007-ci ildə keçirilib.

Son 20 il ərzində bir neçə başqa festival təşəbbüsü də həyata keçirilib, ancaq onların heç biri müntəzəm intervallarla keçirilməyib. 2009-cu ildən Bakıda hər il Avropa ölkələrinin mədəniyyət institutları (British Council) tərəfindən təşkil edilən Avropa Kinosu Festivalı istisna təşkil edir. Filmlər ingilis dilində alt-yazılarla orijinal dilində nümayiş etdirilsə də, kifayət qədər populyar olan bu festivalda çox sayda tamaşaçı iştirak edir (nümayişlər ödənişsiz olur). Bu tədbir əsasən mədəniyyət nöqtəyindən nəzərdən mühüm əhəmiyyət kəsb edir, lakin standart sahəvi tədbirləri özündə ehtiva etmir.

3.6. Beynəlxalq kontekst

Azərbaycan kino sənayesinin əsas problemlərindən biri beynəlxalq əlaqələrinin və beynəlxalq mühitdə iştirakının gücləndirilməsindən ibarətdir. Başqa ölkələrlə standart əməkdaşlıq tədbirlərinin yaradılması əhəmiyyətli dərəcədə faydalı ola bilər. Azərbaycan hökuməti bir neçə il əvvəl Eurimages fonduna müraciət prosesinə start versə də, bu proses hələ tamamlanmayıb. Eurimages fonduna qoşulmaq Azərbaycanda kinematoqrafiya sahəsinin beynəlxalqlaşdırılması üçün mühüm dəyişikliklərə səbəb ola bilər. Belə ki, fond əlavə resurslara müraciət imkanı təmin etmək, birgə istehsalatı dəstəkləmək, yeni bədii ideyalar qazandırmaq və yerli kinematoqrafiya siyasətlərinin yaradılmasına yaxşı təsir etməklə bu sahəni dəstəkləyə bilər.

Digər bir problem ondan ibarətdir ki, Azərbaycan kifayət qədər inkişaf etmiş kino sənayeləri ilə əhatə olunub (Rusiya, Türkiyə və müəyyən dərəcədə Gürcüstan). Bu ölkələr bir tərəfdən onun üçün ilhamlandırıcı və hərəkətverici amil rolunu oynasa da, digər tərəfdən rəqabət və bazarda dominantlıq probleminin meydana gəlməsi ilə nəticələnir ki, bu problemin həlli üçün xüsusi siyasətlər tələb olunur.

3.7. SWOT (GZİT) Təhlil

Güclü tərəflər

- > *Kino hökumətin prioritet sahələrindən biridir. Kino sənətinin inkişafına dair 10 illik plan qəbul olunub, bəzi sahələrdə (kino infrastrukturunu, yeni qanunvericilik, beynəlxalq bazarlara çıxış imkanı əldə etmək cəhdləri) tədricən irəliləyiş müşahidə olunur. Bu, dəyişikliyə meylin olduğunu göstərir.*
- > *Hal-hazırda beynəlxalq miqyasda uğurla fəaliyyət göstərməyə çalışan, kinematoqrafiya sahəsinə bədii ruh və yeni nəfəs gətirən kinematoqraflardan, rejissorlardan və prodüserlərdən ibarət yeni nəsil yetişir.*
- > *İqtisadi problemlərin olmasına baxmayaraq, ölkənin neft sənayesi ilə əlaqədar irihəcmli maliyyə resursları (dövlət və özəl) hələ də mövcuddur.*
- > *Azərbaycanın kinematoqrafiya sahəsinin inkişafını dəstəkləyən bir sıra mühüm təşəbbüslər mövcuddur, sözügedən sahədə layihələrin və tədqiqatların həyata keçirilməsi məqsədilə "British Council"-in gördüyü işlər və Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramı çərçivəsində görülən tədbirlər də onların sırasına daxildir.*

Zəif tərəflər

- > *Mədəniyyətin və mədəniyyət siyasətlərinin əhəmiyyəti haqqında ümumi təsəvvür bədii özünüifadə azadlığı üçün əlverişli şəraitin yaradılması ilə deyil, mədəniyyətin idarə edilməsi və təşkili ilə daha çox əlaqədardır.*
- > *Dövlət studiya sistemində bir çox aspektlərdən nəzər yetirdikdə onun həqiqətən də köhnəliyi görünür. Məsələn yalnız bu sistem sahənin standart parametrlərə cavab verməsinə və beynəlxalq mədəniyyət bazarları ilə rəqabət apara bilən strukturların yaradılmasına mane olmasında deyil. Məsələn ondadır ki, ölçü, daxili təşkilat baxımından olduqca köhnəlmiş sistem müasir və bahalı texnologiyalara malik olmadığından onun sayəsində əhəmiyyətli nəticələrə nail olmaq mümkünsüz hal alır.*
- > *Azərbaycanın kinematoqrafiya sahəsinə əlavə təcrübə, aşkarlıq və şəffaflıq qazandıran müstəqil təşkilat və ya maliyyələşdirmə orqanı mövcud deyil.*

Burada dövlət kinostudiyalarının, habelə, özəl sektorda çalışan kinematoqrafların və prodüserlərin inkişafına zəmanət verməklə kinematoqrafiya sahəsində tarazlıq yarada bilən maliyyələşdirmə sistemi mövcud deyil.

- > Yüksək keyfiyyətli və perspektivli təhsil və hazırlıq olmadan çiçəklənən və rəqabətə davamlı kinematoqrafiya sənayesini yaratmaq mümkün deyil. Azərbaycanın kinematoqrafiya sənayesini yüksək ixtisaslı mütəxəssislərlə təmin etmək üçün mövcud təhsil müəssisələrində sözügedən sahə üzrə yenilənmiş təhsil planı və texnoloji baza yoxdur.*
- > Azərbaycanda yeni rəqəmsal ekranların sayı çox deyil və onlar əsasən Bakı şəhərində yerləşdirilir, bu isə öz növbəsində ölkənin digər ərazilərində audiovizual məzmandan istifadə imkanının son dərəcə məhdud olduğunu göstərir.*
- > Özəl sektor tərəfindən kinematoqrafiya sənayesinə investisiyaların yatırılmasını stimullaşdıran (vergi güzəştləri, vergi sığınacağı, sponsorluq haqqında qanunvericilik), kinematoqrafiya sahəsi üçün hazırkı dövlət maliyyələşdirməsini şaxələndirən tədbirlər mövcud deyil.*
- > Hal-hazırda Azərbaycan kinosunun beynəlxalq əlaqələri say etibarilə çox deyil. Avropanın kino sənayesi maliyyə resurslarının cəlb edilməsinə, bazarların yaradılmasına və satış ərazilərinin genişləndirilməsinə imkan verən birgə istehsallara daha çox əsaslanır. Azərbaycanda beynəlxalq miqyasda tanınan, kinematoqrafiya sahəsinin inkişafına təkan verən və beynəlxalq mütəxəssislərin görüş yerinə çevrilən film festivalının təşkilinə zərurət vardır. Azərbaycanda ölkəni xarici istehsallar üçün rəqabətə davamlı film çəkiliş meydançası qismində təbliğ etmək məqsədilə fəaliyyət göstərən Film Komissiyası yoxdur.*

Füर्सətlər

- > Baltikyanı ölkələrin və ya Mərkəzi və Şərqi Avropa (CEE) ölkələrinin post-sovet kinematoqrafiya sahəsində baş verən analoji dəyişikliklər ilə bağlı bir sıra qabaqcıl təcrübə nümunələri və hadisələr mövcuddur. Onlardan təcrübə mübadiləsi prosesində istifadə etmək və bəzi həll yollarını Azərbaycana uyğunlaşdırmaq mümkündür. Şəxsi təcrübələrini bölüşmək və dəyişiklik prosesinə yardımçı olmaq üçün həmin ölkələrdən ekspertləri və mütəxəssisləri dəvət etmək olar.*
- > Azərbaycanın kinematoqrafiya sahəsinin yenidən qurulmasına hazır olma müasir tendensiyalarla ayaqlaşmaq və yeni infrastruktur yaratmaq imkanı verir. Analoji konseptual əsasları və əsasnamələri nəzərdən keçirmək zərurəti olmadıqda, sürətlə inkişaf edən rəqəmsal texnologiyaların yaratdığı imkanlardan daha tez-tez istifadə oluna bilər.*
- > Əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması olduqca əhəmiyyətlidir. Kinematoqrafiya sənayesi dünya iqtisadiyyatının ayrılmaz tərkib hissəsidir və burada bazarın ölçüsü mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ölçüsü böyük olmayan bazarların bütün mümkün üsullarla əməkdaşlıq etməkdən başqa yolu yoxdur. Azərbaycan kinosu birgə platformaların və proqramların yaradılması üçün bir sıra unikal imkanlara malikdir. Qonşularla regional əməkdaşlıq bazarı genişləndirməyə və yeni imkanlar yaratmağa, dəyişiklik prosesində analoji təcrübəyə malik ölkələr (Mərkəzi və Şərqi Avropa, Baltikyanı ölkələr) ilə əməkdaşlıq isə təcrübə*

mübadiləsini dəstəkləməyə imkan verir. Avropa ölkələri ilə əməkdaşlıq sayəsində Azərbaycan Avropanın film xəritəsinə daxil edilə bilər.

- > Özəl resursların istifadə olunmamış potensialı mövcuddur və həmin resurslar ilə dövlət vəsaitləri bir-birindən qarşılıqlı şəkildə asılıdır. Sahənin kommersiya hissəsi kifayət qədər inkişaf etmədiyindən kinematoqrafiya sahəsinə şəxsi pul vasitələrinin cəlb edilməsi potensialı yüksəkdir. Səmərəli şəkildə istifadə olunan dövlət vəsaitlərini (yaradıcılığı və bədii keyfiyyəti dəstəkləmək məqsədilə) və özəl sektorun investorlarının bu sahəyə daxil olmasını təmin edən stimulları özündə birləşdirən lazımi tədbirlərin həyata keçirilməsi kino sənayesinin inkişafını qısa müddət ərzində sürətləndirə bilər.*
- > Xüsusi əməkdaşlıq və mübadilə proqramlarının işlənilib hazırlanması yolu ilə xaricdən mütəxəssislərin cəlb edilməsi, o cümlədən, yüksək ixtisaslı kadrların məqsədyönlü seçimi beynəlxalq miqyasda rəqabətə davamlı kino sənayesinin yaradılması sahəsindəki boşluğu aradan qaldıra bilər.*

Təhlükələr

- > Müasir mədəniyyət siyasətləri və kino sektorunun inkişafı üçün başlıca maneə mədəniyyət və kino anlayışlarının konkret siyasi maraqlara xidmət edən ideoloji vasitə kimi dərk edilməsidir. Bu təcrübədən azad olmaq bədii azadlığı genişləndirəcək və sahənin rəqabətə davamlılığını artıracaq.*
- > Müasir kinematoqrafiya sənayesi ilə əlaqədar siyasətlərə keçid üçün siyasətçilər müəyyən dərəcədə rəhbərlik və idarəetmə bacarıqlarına malik olmalıdır. Dövlət idarələrində bürokratik idarəetmə strukturlarının olması, müasir dövrdə siyasət hazırlama prosesində lazımi bacarıqlara sahib olan insan resurslarının olmaması kinematoqrafiya sektorunun müasirləşdirilməsinə əngəl törədən əsas maneələrdən biri kimi qiymətləndirilə bilər.*
- > Ştatdankənar və özəl kinooperatorların qarşılaşdığı çətinliklər çoxşaxəli və rəqabətə davamlı mədəniyyət sektoru üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən "aşağıdan yuxarıya" təşəbbüslərinin effektivliyini təhlükə altına qoya bilər.*
- > Azərbaycanın kinematoqrafiya sahəsində təcrübəli mütəxəssislər yox dərəcəsindədir. Müstəqil və təcrübəli prodüserlərin fəaliyyəti, pul resurslarından və infrastrukturdan istifadə imkanının mövcudluğu kino sənayesinin inkişafı üçün həlledici əhəmiyyətə malikdir. Hazırda Azərbaycanda keyfiyyətli film materiallarının işlənilib hazırlanması üçün lazım olan digər xüsusi peşələrlə yanaşı, yuxarıda sadalananlar da mövcud deyil.*

4. TÖVSIYƏLƏR

4.1. Ümumi şərtlərin yaradılması

4.1.1. Uğurlu siyasətlər etibarlı məlumatlar əsasında tərtib olunur

Yeni, effektiv və dinamik siyasətlərin işlənilib hazırlanması üçün Azərbaycanın kinematoqrafiya sahəsi haqqında lazımi və strukturlaşdırılmış məlumatlar təqdim olunmalıdır. Etibarlı məlumatlar siyasət hazırlama prosesinin uğurlu təşkilinin ilkin şərtidir və sektor dövlətin nəzarəti altında olan hissədən və tamamilə fərqli şəraitdə fəaliyyət göstərən müstəqil bölmədən ibarət olduğu təqdirdə daha çox əhəmiyyət kəsb edir. Təəssüf ki, indiyədək Azərbaycanın kinematoqrafiya sektorunun vəziyyəti haqqında kəmiyyət və ya keyfiyyət yönümlü az sayda məlumat toplanıb. Sözügedən sahəni bütövlükdə xarakterizə edən statistik məlumatlar effektiv, keyfiyyətli planlaşdırmanın aparılmasına və analitik və müqayisəli məlumatların təqdim edilməsinə gətirib çıxara bilər. Onlardan effektiv, xüsusi siyasətlərin işlənilib hazırlanması, habelə, təqdim edildikdən sonra göstərilən təsirin müəyyən edilməsi məqsədilə istifadə oluna bilər.

Mövcud məlumatların sözügedən sektor və ictimaiyyət nümayəndələri üçün əlçatan olmasını təmin etmək son dərəcə vacibdir. Effektiv və əlçatan məlumatların tərkibinə dövlət maliyyələşdirmə siyasəti haqqında şəffaf məlumatlar daxildir və onların qiymətləndirilməsi sektorun daha peşəkar, şəffaf şəkildə inkişaf etdirilməsinə və beynəlxalq səviyyədə daha cəlbedici xarakter daşmasına yardımçı olacaq.

Yerli istehsalın inkişafını və uğurunu qiymətləndirmək, habelə, dövlət maliyyələşdirməsinin və siyasətlərin effektivliyini müəyyən etmək üçün effektivlik göstəriciləri (müəllif kinolarının sayı, beynəlxalq miqyasda tanınmış filmlərin sayı, hər film üzrə kassa yığımlarının həcmi, hər film üzrə satış həcmi və s.) də toplanılmalı, təhlil edilməli və nəşr edilməlidir.

İlk addım: Uzun müddət ərzində toplanacaq və təhlil ediləcək məlumatlardan ibarət külliyyat yaradın və onun "Eurostat" statistika agentliyinin yaradıcılıq sahələri və kinematoqrafiya üzrə araşdırmaları ilə uyğunluq təşkil etməsinə diqqət yetirin.

4.1.2. Dövlət və özəl kinematoqrafiya sektorları arasında tarazlığın yaradılması

Müasir mədəniyyət siyasətlərinə və kinematoqrafiya sahəsinin inkişafına aparıcı yol mədəni yaradıcılıq prosesində dövlətin və müvafiq sahələrin rolunu yenidən müəyyənləşdirməkdən keçir. Dövlət sahəyə olan nəzarətini azaltmalı və dövlətin vəzifəsi yaradıcı istehsal prosesinə və onun məzmununa müdaxilə etmək əvəzinə, bədii yaradıcılıq üçün əlverişli şərait yaratmaqdan və ya kinematoqrafiya sahəsinin inkişafına yardımçı olmaqdan ibarət olmalıdır.

Bununla yanaşı, rəqabətə davamlı sahəvi ekosistemin yaradılması və onun daxilində dövlət maliyyələşdirməsindən səmərəli şəkildə istifadə edilməsi ilə nəticələnən standart sahibkarlıq mühitinin formalaşdırılması məqsədilə bazar iqtisadiyyatı prinsipləri kinematoqrafiya sənayesinə tətbiq edilməlidir. Dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən istehsalat və yalnız bazar mühitində çalışan özəl prodüserlər arasındakı boşluğu (adi bazar və sənaye dövrü xaricində mövcud olan) doldurmaq çox önəmlidir. Bazardakı çatışmazlıqları aradan qaldırmaq və onun çərçivəsində əlavə dəyər yaratmaq, onunla

rəqabət aparmamaq üçün büdcə vəsaitlərindən istifadə olunmalıdır. Bu sahədə islahat aparılmasının məqsədi kinematoqrafiya sənayesi üçün effektiv dövlət-özəl tərəfdaşlığı ekosisteminin yaradılmasından ibarətdir. Sözügedən ekosistem məzmun və istehsalat baxımından dövlət tərəfindən daha az idarə olunmalı, beynəlxalq standartlara cavab verən nailiyyətləri və sənaye uğurunu daha çox dəstəkləməlidir. Siyasət səviyyəsində audiovizual məhsulların qarşılıqlı əlaqə sisteminin daha yaxşı dərk olunması bu islahatın əsasını təşkil edir. Bu zaman kinematoqrafiya sahəsi yaradıcılıq sahəsi kimi müəyyən edilməli, bu sektorda sahibkarlıq fəaliyyəti üçün əlverişli şəraitin yaradılması yolu ilə sahənin ticari hissəsinin inkişafında dövlətin rolu qiymətləndirilməlidir.

Bu prosesdə əsas vəzifələrdən biri dövlət film atelyələrini və kinostudiyaları mərkəzsizləşdirilmiş təşkilatlara çevirməkdən ibarət olacaq. Sənaye yönümlü hazırkı əlaqələri qoruyub saxlamaq üçün bu prosesə ehtiyatla yanaşmaq lazımdır. Azərbaycanda kinematoqrafiya sənayesinin inkişafının hazırkı dövrünü nəzərə alaraq, dəyişiklik prosesi studiyaların idarəetmə fəaliyyəti və fəaliyyət sferasının dərin təhlili əsasında dövlət-özəl sektor yönümlü effektiv həll yolunun axtarılıb tapılması ilə müşayiət oluna bilər. Gələcək fəaliyyət modelində əsas diqqət sahənin istehsalat gücünə deyil, burada infrastrukturun, xidmət və avadanlıqların təmin edilməsinə yönəldilməlidir. Bunun üçün beynəlxalq işgüzar mühitdə işləmək imkanı verən peşkar idarəetmənin mövcudluğu, onun hüquqi statusunun, şəffaf idarəetmə və nəzarət mexanizmlərinin dəyişməsi (bütövlükdə sahəni təmsil edən Direktorlar Şurası, dövlət nəzarəti) və kinematoqrafiya sahəsi yönümlü maliyyələşdirmə siyasətlərinin nəzərdən keçirilməsi tələb olunur.

Hökumət səviyyəsində kinematoqrafiya sahəsinə dair yanaşmanın dəyişməsi daha geniş iqtisadiyyatı və digər sahələrdəki siyasətləri özündə ehtiva etməli və yaradıcılıq sahələrinin daha yaxşı dərk edilməsinə əsaslanmalıdır. Kinematoqrafiya sahəsinin bütövlükdə iqtisadiyyata, beynəlxalq rəqabətə davamlılığa və ölkənin brendinq fəaliyyətinə göstərdiyi təsirə daha çox diqqət yetirmək lazımdır.

İlk addımlar:

- > *Dövlət kinostudiyalarının cari fəaliyyətinin yoxlanılması, sözügedən studiyalarda mülkiyyət, idarəetmə, onların sahədəki rolu və əhəmiyyəti baxımından islahatın aparılmasının planlaşdırılması. Onların maliyyələşdirmə və iqtisadi fəaliyyətinin liberallaşdırılması.*
- > *Ölçülə bilən göstəricilər vasitəsilə qısa və uzunmüddətli hədəfləri müəyyən etməklə, kommersiya və sahibkarlıq fəaliyyətinə istiqamətlənən "Kinematoqrafiya sahəsinin İnkişaf Planı"nın toplanmış məlumatlar əsasında işlənilməsi.*

4.1.3. Maliyyələşdirmə islahatı

Hazırkı sistemə əsasən, filmlərin istehsalı üçün dövlət istehsalat şirkəti tərəfindən maliyyə vasitələri ayrılır. Bir çox digər Avropa ölkələrində olduğu kimi, incəsənət və yaradıcılıq sahələrində mövcud olan ən effektiv və təsirli maliyyələşdirmə sistemləri müstəqil altdövlət orqanı çərçivəsində mütəxəssislər tərəfindən maliyyələşdirmə qərarlarının qəbulunu nəzərdə tutan müstəqil sistemə (incəsənət şuraları, mədəniyyət fondları, film fondları və s.) əsaslanır. Məhz bu səbəbdən Azərbaycan Film Fondunun yaradılması Avropa miqyasında müasir kinematoqrafiya sahəsinin rəqabətə davamlılığını təmin etmək istiqamətində atılan mühüm addım ola bilər. Yeni maliyyələşdirmə mexanizmlərini nəzərdən keçirərkən, həm bədii meyarların

formalaşdırılması, həm də sahəyə dəstək (kapitaldan istifadə imkanı) məqsədilə maliyyələşdirmənin təmin edilməsi son dərəcə vacibdir. Kinematoqrafiya sənayesində paylanma sxemlərini (yerli və beynəlxalq miqyasda) dəstəkləmək üçün effektiv tədbirlərin işlənilib hazırlanması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Effektiv dövlət maliyyələşdirməsi sənaye və kommertiya yönümlü digər tədbirlər vasitəsilə dəstəklənməli olan sahənin inkişafına təkən verir. Onlar kinematoqrafiya sənayesinə (vergi güzəştləri, müştərək maliyyələşdirmə, güzəşt layihələri, investisiya fondları və müştərək istehsallara göstərilən dəstək vasitəsilə) sərmayə yatırmaq məqsədilə özəl və xarici kapitalın cəlb edilməsinə istiqamətlənə bilər. Güzəşt layihələri bu baxımdan ən dəqiq vasitələrdən biridir və bir çox Avropa ölkələri xarici istehsalları cəlb etmək üçün intensiv layihələrin tətbiq edilməsi istiqamətində rəqabət apardığından bu ehtimalı Azərbaycanda da nəzərdən keçirmək lazımdır. Ölkə qonşu ölkələrin bəziləri ilə müqayisədə ona rəqabət üstünlüyü qazandıran maraqlı yerləri, mədəni irs nümunələrini və müvafiq təhlükəsizlik imkanlarını təklif edə bilər. Bununla yanaşı, güzəşt proqramı olmadan bacarıqlar və avadanlıqlar baxımından digər ölkələr ilə rəqabət aparmaq və yerli sənaye sahəsi yaratmaq çətin olardı. Digər ölkələrin təcrübələri göstərir ki, yerli istehsalatda güzəşt proqramının tətbiq edilməsi sahənin inkişafında iri həcmdə əlavə dəyər yaradır və filmlərin istehsalı prosesinə yerli kapitalı cəlb edir.

İlk addımlar:

- > Digər ölkələrdən gəlmiş ekspertlərin köməyilə audio-vizual sahə (maliyyələşdirmənin bir neçə modeli mövcuddur) üçün büdcə vəsaitləri ayıracaq Azərbaycan Film Fondunun yaradılması məqsədilə planın işlənilib hazırlanması.*
- > Sözügedən sektora dövlət vəsaitlərinin cəlb edilməsi məqsədi daşıyan cari təşəbbüslərin genişləndirilməsi – investitorları sərmayə yatırmağa (məsələn, gəlir vergisinin azaldılması, ƏDV-nin azaldılması, güzəşt layihəsi) təşviq edən mümkün vergi güzəştlərinin siyahısını hazırlamaq, məlumatları toplamaq və sahə üzrə bu tipli tədbirlərə dair proqnozlar hazırlamaq.*

4.1.4. İnfrastruktur

Sürətli rəqəmsal və texnoloji dəyişikliklər səbəbindən hal-hazırda kinematoqrafiya sahəsində mövcud olan texnoloji və fiziki infrastruktur müasir standartlara cavab vermək üçün fasiləsiz investisiyalara ehtiyac duyur. Yerli sahədə bacarıq və imkanların sonrakı inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən xarici istehsalları və birgə istehsalları cəlb etmək üçün lazımi texnologiyaların tətbiqinə ehtiyac var. Texnoloji infrastrukturun yeniləşdirilməsi üçün dövlət tərəfindən istifadə olunacaq əsas vasitələr sırasına kiçik miqyaslı dövlət subsidiyaları, əlçatan bank kreditləri və sözügedən sektor üçün təklif olunan, infrastrukturun yenilənməsini təmin edəcək dövlət zəmanətləri daxildir. Bu maliyyə alətləri bütün sahə üçün əlçatan olmalı və keyfiyyətli və ictimai əlavə dəyər meyarlarına əsaslanmalıdır.

Eynisi film infrastrukturunun ayrılmaz tərkib hissəsi hesab olunan kino infrastrukturuna şamil edilir. Kinoteatrların cari şəbəkəsi ciddi yenilənməyə və investisiyaya ehtiyac duyur. Hal-hazırda Azərbaycanda istehsal olunan filmlərin bir çoxu böyük ekrana çıxmaqda bir sıra çətinliklərlə üzləşir. Buna səbəb isə burada arthaus və ya niş auditoriya kinematoqrafiyasının tələblərinə cavab verə bilən müvafiq infraqurkura, habelə, paytaxt şəhərin hüdudlarından kənarında kino infrastrukturuna

ciddi şəkildə ehtiyacın olmasıdır. Bütün ölkə ərazisində məşhur kinoteatrların bərpası prosesi uzunmüddətli olsa da, mühüm əhəmiyyət kəsb edəcək.

İlk addım: Avadanlıqların kiçik miqyasda satın alınmasını və sahənin müasirləşdirilməsini dəstəkləmək, bütün ölkə ərazisində kiçik obyektlərin, kinoteatrların, film klublarının və studiyaların fəaliyyətini stimullaşdırmaq üçün proqramın işlənilib hazırlanması. Bu, insanların audio-vizual məzmunundan istifadə imkanını artıracaq, daha geniş film auditoriyası yaradacaq, yeni yayım modellərini işləyib hazırlamaq və sahəni dəstəkləmək imkanı verəcək.

4.2. Kinematografiya sahəsinin dəstəklənməsi

4.2.1. Düzgün şəkildə təşkil olunmuş güclü və müstəqil kinematografiya sahəsinin yaranması

Dövlət kinematografiya sahəsində çalışanlar və müstəqil fəaliyyət göstərən prodüserlər, kinematograflar və mütəxəssislər arasında tarazlığın yaradılması Azərbaycanın kinematografiya sənayesinin strateji inkişafını şərtləndirən əsas amillərdən biridir. Bu sahədə baş verən dəyişiklik effektiv, rəqabətə davamlı və ədalətli sənaye mühitinin yaradılmasında mühüm rol oynayır. Müstəqil sektorun daha yaxşı tanınması maliyyə vəsaitlərindən daha şəffaf şəkildə istifadə edilməsi və mədəniyyət siyasəti çərçivəsində onların sahədəki statusunun və yerinin müəyyən edilməsi ilə nəticələnə bilər. Hökumət "aşağıdan yuxarıya" təşəbbüslərini dəstəkləməklə bu məqsədə nail ola və onları gələcək siyasət ilə bağlı tərəfdaşlıq dialoquna cəlb edə bilər. Hər bir mədəniyyət siyasətində, o cümlədən, kinematografiya sahəsi ilə əlaqədar siyasətdə bütün yaradıcı mütəxəssislər üçün bədii azadlıqların müdafiəsini təmin etmək mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Şəffaf və açıq maliyyələşdirmə tədbirlərinin həyata keçirilməsi və maraqlı, cəsarətli və innovativ ideyaların hazırlanmasına imkan verən ssenari müsabiqələrinin təşkili yolu ilə bu məqsədə nail olmaq mümkündür. Məhz bu yolla hökumət, müstəqil fəaliyyət göstərən aktyorlar və özəl sektor arasında strateji ittifaqların və tərəfdaşlıq münasibətlərinin əsası qoyula bilər ki, bu da öz növbəsində müasir və effektiv siyasətlərin işlənilib hazırlanması və rəqabətə davamlı sahənin yaranması ilə nəticələnə bilər.

İlk addımlar: Kinematografiya sahəsində peşə assosiasiyalarının, QHT-lərin və dəstəkləyici strukturların yaranmasını, o cümlədən, potensialın artırılmasını dəstəkləmək məqsədilə digər ölkələrdən olan tərəfdaşlar ilə əməkdaşlıq şəraitində proqramın işlənilib hazırlanması.

4.2.2. Təhsil – uzunmüddətli müvəffəqiyyətin açarıdır

Yaxşı peşə təhsili və hazırlığı olmadan ölkədə güclü kinematografiya sənayesi yaratmaq mümkün deyil. Azərbaycanda hazırkı avadanlıqların və təhsil planlarının yenilənməsinə ehtiyac vardır. Film təhsili sisteminin islahatı uzunmüddətli investisiyadır. O, yeni texnoloji bazanı, infrastrukturu və təhsil planlarının nəzərdən keçirilməsi prosesini özündə ehtiva edə bilər. Yaradıcılıq sahələrinin yaradıcı və işgüzar bacarıqları özündə ehtiva edən xarakteri təhsil islahatında nəzərə alınmalı və kinematografiya sahəsinin mütəxəssisləri üçün biznes kurslar və təlimlər təhsil planlarına daxil edilməlidir.

Bununla belə, qısamüddətli perspektivdə bir çox işlər həyata keçirilə bilər. "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının rəhbərliyi altında keçirilən hazırkı təlim kursunun əhatə dairəsi genişləndirilməli, bu zaman sektorun tələbatlarına uyğun olaraq diqqətlə planlaşdırılmalı və prodüserlərin ssenari yazma bacarıqlarının və sənətinin artırılması məsələsi prioritet təşkil etməlidir. Hökumət tələbələrə xaricdə təhsil almaq imkanı verən təqaüd və təcrübə proqramlarını tətbiq edə bilər, bu zaman onları proqramı başa vurduqdan sonra Azərbaycana qayıtmağa və burada işləməyə sövq etmək məsələsinə xüsusi önəm verilməlidir (ilkin qrantlar, yerli şirkətlərdə və studiyalarda təcrübə keçmələr və s.). Xarici ekspertlər, müəllimlər, kinematografiya sahəsinin peşəkarları və təhsil müəssisələri ilə dəvət olunmuş mütəxəssislərin mühazirələri, seminarlar və mübadilə proqramları formasında sisteməlik əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması daha öncə qeyd olunmuş təhsil islahatının əsasını təşkil edə bilər.

Təhsil proqramları mütəxəssislər üçün genişləndirilməli və auditoriyanın inkişafı və kino sənətinin gənclər arasında təbliği məsələləri prioritet təşkil etməlidir. Çoxsaylı Avropa və dünya kino nümunələrində alt-yazıların müşayiətinin təmin edilməsinə və onların dublyaj edilməsinə, habelə, ekranlaşdırma ilə əlaqədar maarifləndirici tədbirlərin (müzakirələr, mühazirələr, müsahibələr və s.) keçirilməsinə məqsədyönlü şəkildə dəstək göstərilməsi əhali arasında kinematografiya sənayesi baxımından savadlılığı artıracaq.

İlk addımlar:

- > *Seçilmiş xarici tərəfdaşlar, "Azərbaycanfilm" kinostudiyası və İncəsənət Universiteti ilə əməkdaşlıq şəraitində kinematografiya sahəsinin mütəxəssisləri üçün sənətin artırılması proqramının işlənilməsi hazırlanması.*
- > *Kinematografiya sənayesinin inkişafı üçün pilot təlim proqramını işləyib hazırlayacaq və onun həyata keçirilməsini təmin edəcək beynəlxalq mütəxəssislər heyətinin seçilməsi.*

4.2.3. Beynəlmilləşmə

Azərbaycanın kinematografiya sənayesinin inkişaf etdirilməsinin ən effektiv üsullarından biri beynəlxalq arenaya çıxış imkanından və sərhədlərarası əməkdaşlıqdan faydalanmaqdır. Bu addım müxtəlif sahələrdə "nou-hau" tipli çoxsaylı biliklərin tətbiq edilməsi ilə nəticələnmə və sahənin hazırkı vəziyyətinə təkən verə bilər. Mədəniyyət və kinematografiya sahəsində sərhədlərarası əlaqələr mövcud olsa da, qonşu ölkələrlə qurulan əməkdaşlıq əlaqələri daha müntəzəm və qanuniləşdirilmiş xarakter daşıya bilər. Regional əməkdaşlıq imkanlarının araşdırılması və regional birgə istehsal layihələrinin, proqramların və təşəbbüslərin hazırlanması prosesi Azərbaycanda kino sənayesinin və digər analoji regional təşəbbüslərin əsasını təşkil edə bilər. Birgə istehsallara göstərilən dəstək regional miqyasdan kənara çıxmağa bilər. "Eurimages" fonduna üzv olmaq bu istiqamətdə ilk addım sayıla bilər.

Ölkənin xarici istehsallar üçün film çəkiliş meydançası qismində təbliğ edilməsi məqsədilə effektiv və fəal şəkildə fəaliyyət göstərən Film Komissiyası kinematografiya sənayesinin beynəlmilləşməsinə təkən verir. Belə bir idarə yuxarıda göstərilən planlaşdırma metodlarından istifadə etməklə sahə və onun potensialı üzrə aktual məlumatlara sahib olmalıdır. Azərbaycana yeni istehsalların cəlb edilməsi sayəsində yerli sahə həcm, bacarıq və bədii keyfiyyət baxımından inkişaf edəcək. Film Komissiyası və bütövlükdə sektor (xüsusilə, qeyri-dövlət) arasında sıx əlaqələrin

qurulmasını təmin etmək olduqca vacibdir. Film Komissiyasının rolu (ölkəni film çəkiliş meydançası qismində təbliğ etmək) və ölkənin təklif etdiyi vergi güzəşti arasında sıx əlaqə vardır. Ölkə daxilində xərclənmiş pul vəsaitlərinin faizinin motivasiya məqsədilə xarici prodüserlərə geri qaytarılmasını nəzərdə tutan diqqətlə işlənib hazırlanmış və perspektivli "vergi güzəştləri" layihəsi prosesin həlledici elementi ola bilər. Vergi güzəşti yerli prodüserlərə yardımçı ola və özəl sektordan sözügedən sahəyə pul vəsaitlərinin və investisiyaların cəlb edilməsini təmin edə bilər. Azərbaycan filmlərinin xarici ölkələrə satışını stimullaşdırmaq və dəstəkləmək, habelə, inkişaf etməkdə olan sahənin inkişafına imkan yaratmaq məqsədilə Kino haqqında Məlumat Mərkəzi, Film Müəssisəsi və ya Film İxracatı Bürosu kimi bir müəssisə yaradıla bilər. Bu müəssisəni peşə assosiasiyaları və sahənin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitində idarə etmək mümkündür.

Beynəlxalq film festivalları kinematografiya sənayesinin beynəlmilləşdirilməsinin mühüm hissəsidir. Festivallar sözügedən sahənin mütəxəssislərini cəlb edir və ölkə, onun kino sənayesi haqqında beynəlxalq məlumatlılığı artırır. Bakı şəhərində ən azı bir və bir neçə beynəlxalq film festivalının təşkil edilməsi həm hökumətin, həm də sahənin prioritet istiqamətlərindən biri ola bilər. Beynəlxalq komandaya və peşəkar dramatik kompozisiyaya yatırılan ilkin investisiyaların əvəzi beynəlxalq ictimaiyyətin tanınması və maraqları sayəsində ödəniləcək.

İlk addımlar:

- > *Azərbaycan prodüserləri maliyyə resurslarına və beynəlxalq arenaya çıxış imkanı ilə təmin edən "Eurimages" fonduna üzv olacaq.*
- > *Regional əməkdaşlığın və ikitərəfli və ya çoxtərəfli maliyyələşdirmə layihələrinin potensialının təhlili.*
- > *Film Komissiyasının yaradılması, vergi güzəştlərinin tətbiqini nəzərdə tutan layihənin konsepsiyasının işlənib hazırlanması (beynəlxalq ekspertlərin köməyi ilə).*
- > *Azərbaycanda beynəlxalq film festivalının təşkili üçün Beynəlxalq Məsləhət Şurasının yaradılması.*

4.2.4. Əsas diqqətin rəqəmsal inkişafa yönəldilməsi

Rəqəmsal dəyişiklik yaradıcılıq və yayım texnologiyalarından, habelə, yeni istehlak modellərindən və biznes modellərdən daha asanlıqla istifadə etmək imkanı verməklə kinematografiya sənayesinə ciddi şəkildə təsir göstərmişdir. Bu, sözügedən sahə üçün yeni problemlər yaradır, lakin sürətli irəliləyiş hazırda pelotonun ön sıralarında yer almayan ölkələr və milli sənaye sahələri üçün xüsusi imkanlar açır. Kino sənayesi üçün rəqəmsallaşdırma infrastrukturuna və rəqəmsal reklam və paylanma mexanizmlərinə (VOD platformaları, axın xidmətləri, internet-marketing və s.) sərmayə yatırılması, habelə, yeni biznes modellərin və prodüserlərin səriştəsinin artırılması prosesinin dəstəklənməsi Azərbaycanda sözügedən sahənin inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verə və onun nailiyyətlərini beynəlxalq miqyasda təbliğ edə bilər.

Dəstək dedikdə, gəncləri rəqəmsal film istehsalı texnologiyaları ilə işləməyə həvəsləndirən və onlara film çəkməyi öyrədən proqramların (bir dəqiqəlik video müsabiqələr, onlayn kurslar və s.) tətbiqi nəzərdə tutulur. Bu maarifləndirici fəaliyyətlər filmsevərlərin sayını artırır, gənc istedadları və kinematografların gələcək nəslini tanımaq imkanı verə bilər.

5. XÜLASƏ

Bu hesabat Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi və British Council tərəfindən təqdim edilmiş onlayn məzmun, yazılı materiallar və Azərbaycanın kinematoqrafiya sənayesinin çoxsaylı iştirakçıları ilə aparılan fərdi görüşlərin və danışıqların bir sıra mərhələləri əsasında tərtib edilmişdir.

Hesabat Azərbaycanın kino və kinematoqrafiya sənayesinin cari vəziyyətinin icmalını, onun güclü tərəflərini, ölkənin sözügedən sahəni müasir və rəqabətə davamlı sektora çevirmək cəhdlərində qarşılaşdığı problemləri, tövsiyələrin və mümkün həll yollarının kompleks dəstini və yol xəritəsinin ilk addımları ilə əlaqədar təklifləri özündə ehtiva edir.

Azərbaycan cəmiyyətinin keçid vəziyyəti və coğrafi-mədəni mövqeyi ölkənin kinematoqrafiya sənayesinin inkişafına təkan verən, onu vətəndaşların qürur və mənsubiyyət mənbəyinə çevirən və beynəlxalq miqyasda tanınmasını təmin edən effektiv tədbirləri işləyib hazırlamaq üçün əlverişli imkan yaradır. Yaradıcılıq potensialını üzə çıxarmaq üçün əlverişli şərait yaradan bədii yaradıcılıq və mükəmməllik, bədii azadlıq və dövlət siyasəti bütün digər yaradıcılıq sahələrində olduğu kimi burada da uğurun rəhni sayılır. Azərbaycan hökuməti həll yollarının axtarış tapılması üçün beynəlxalq ictimaiyyətin nümayəndələrinə müraciət edə, ekspertləri və əməkdaşları dəvət edə, kinoları beynəlxalq miqyasda birgə istehsal edə bilər.

QEYD

Hesabat Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının dəstəyi ilə tərtib olunur. Sözügedən hesabatın məzmunu Avropa İttifaqının rəsmi nöqteyi-nəzərini əks etdirmir. Hesabatda əksini tapmış məlumatlara və fikirlərə görə məsuliyyət tamamilə müəllifin üzərinə düşür.

Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının məqsədi mədəniyyət və yaradıcılıq sektorlarının Azərbaycan, Belarus, Gürcüstan, Moldova, Ukrayna və Ermənistanda davamlı humanitar, sosial və iqtisadi inkişafa verdiyi töhfənin dəstəklənməsidir.

Proqram Avropa İttifaqı
tərəfindən maliyyələşdirilir